

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

market. No. 5/203. pp. 76–80. (Accessed 06 February 2026) [in Ukrainian].

5. Shkala profesijnogo vyhorannya Maslach [Maslach Professional Burnout Scale]. Available at: https://www.eztests.xyz/tests/maslach_burnout/ (Accessed 06 February 2026) [in Ukrainian].

6. Maslach, C., Leiter, M.P. (1997). *The Truth About Burnout*. San Francisco: Jossey-Bass. pp. 29–54. [in English].

7. Maslach, C., Leiter, M.P. (2016). *Burnout: A multidimensional perspective*. Professional Burnout. New York : Routledge, pp. 89–100. [in English].

Стаття надійшла до редакції: 10.02.2026

Прийнято до друку: 20.03.2026

Опубліковано: 14.04.2026

УДК 373.2.01:316

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.353420>

Ірина Данильченко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5406-7062>

Ігор Загородній, аспірант спеціальності 012 “Дошкільна освіта”

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2312-2524>

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті на основі аналізу наукових пошуків представлено критерії та показники сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Розкрито сутність понять “критерій”, “показник”. Запропоновано низку показників до виокремлених критеріїв сформованості соціально-громадянської компетентності в дошкільників.

Ключові слова: компоненти соціально-громадянської компетентності; діагностика, критерії; показник; рівні сформованості соціально-громадянської компетентності; діти старшого дошкільного віку.

Лім. 12.

Iryna Danylchenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Preschool Pedagogy and Psychology Department,

Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5406-7062>

Ihor Zagorodnii, Postgraduate Student in the Specialty 012 “Preschool Education”,

Hlukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2312-2524>

IDENTIFICATION OF CRITERIA AND INDICATORS OF THE FORMATION OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN’S SOCIO-CIVIC COMPETENCE

The article highlights criteria and indicators as components of the diagnostic toolkit for identifying the formation of older preschool children’s socio-civic competence components. The definition of the concepts of “criterion” and “indicator” has been clarified. An analysis of research and publications by Ukrainian scientists devoted to the problem of social, civic, and patriotic education of preschool children. It has been found that the basis for determining the criteria for the levels of socio-civic competence formation is formed by a triad: emotional and value attitude, knowledge, and behaviour of the child.

Attention has been focused on the requirements for the selection of criteria, namely: the number of criteria and their corresponding indicators should be sufficient to assess the levels of formation older preschool children’s socio-civic competence; the criteria should enable objectivity of assessment and cover all components of the studied quality; be formulated accurately and concisely; have a sufficient number of adequate indicators; ensure measurability using correctly selected methods.

Based on the results of the represented analysis of scientific research, and taking into account the components of older preschool children’s socio-civic competence (emotional-value, cognitive, behavioural) identified by the authors, the following criteria for its formation have been determined: emotional-value, search-cognitive, and activity-behavioural, with the corresponding indicators.

The emotional-value criterion makes it possible to identify the level of children’s interest in universal and civic values, the culture of the Ukrainian people, and works of art; the search-cognitive criterion characterizes the level of the child’s knowledge about himself or herself, relationships with family members, and other people, as well as works of art with socio-civic content;

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

the activity-behavioural criterion reflects the level of self-regulation skills, self-attitude, and social interaction in various types of activities and life situations.

Keywords: *components of socio-civic competence; diagnostics, criterion; indicator; levels of socio-civic competence formation; older preschool children.*

Постановка проблеми. Проблема формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку актуалізується складними соціально-економічними умовами України, воєнною ситуацією. Виховання активного, відповідального та свідомого громадянина, здатного ефективно взаємодіяти в суспільстві, відстоювати свої права та поважати права інших є важливим завданням сучасної дошкільної освіти. Його реалізація вимагає ґрунтовних досліджень сутності соціально-громадянської компетентності, розроблення чіткого діагностичного інструментарію для виявлення рівнів її сформованості й методичного супроводу процесу формування означеної якості у вихованців.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові розвідки проблеми соціального, національно-патріотичного, громадянського виховання дітей дошкільного віку належать Т. Атроценко, І. Беху, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Денисюк, І. Дичківській, О. Каплуновській, Л. Карнаух, І. Козаковій, О. Кононко, О. Косенчук, Л. Куземко, Л. Лохвицькій, С. Матвієнко, М. Машовець, Т. Поніманській, І. Рогальській-Яблонській, А. Солонській, О. Стаєнній, С. Тесленко, С. Федоровій, Л. Шульзі та іншим. Аналіз низки досліджень з означеної проблеми дозволяє стверджувати, що в науковців немає єдиного погляду на критерії і показники сформованості соціально-громадянської компетентності чи якогось із її компонентів.

Звернемося до досліджень останніх років, до яких до теми нашого наукового пошуку.

Так, Т. Пантюк, Н. Дудник, Д. Николин, В. Суховерський, В. Кушнір виокремлюють низку показників сформованості соціальних та громадянських компетентностей особистості, а саме: ототожнення себе з соціальною групою, до якої належить: сім'я, клас у школі, спортивна команда, місцева громада, держава, нація; дотримання норм і правил поведінки в цих групах; усвідомлення, що всі люди мають права та обов'язки; знання про власні права та обов'язки, застосування їх у повсякденному житті; розуміння наслідків своєї участі в житті групи і наслідків власної поведінки в ній по відношенню до прийнятих норм і принципів; адекватна оцінка власної поведінки та поведінки інших людей, посилаючись на засвоєні цінності, такі як: гідність, честь, справедливість, обов'язок, відповідальність, дружба, доброта, помірність, стриманість, допомога, вдячність, чесність, та інші; здатність презентувати себе і групу, до якої належить; використання персональних даних тільки в

ситуаціях, безпечних для себе і близьких осіб; стриманість і доцільне використання таких даних в нових і віртуальних ситуаціях; визнання та ідентифікація окремих соціальних груп, до яких не належить, але які викликають у неї інтерес (спортивні команди і клуби, творчі колективи тощо); володіння певною історичною інформацією про регіон та країну, розрізняючи легенду та реальність; володіння термінами, які визначають громадянські та громадянознавство (свобода, права, держава, угода, контракт); уміння брати участь у самоврядуванні; поважати звичаї та традиції різних соціальних груп та народів, розуміння та порівняння звичаїв людей, наприклад, щодо свят в Україні та у різних країнах; володіння навичками командної роботи в процесі навчання, в тому числі брати на себе роль лідера групи тощо [5, 47].

А. Солонська, досліджуючи проблему патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку, виокремлює такі критерії і показники для визначення рівнів сформованості означеної якості: інформаційно-пізнавальний критерій з показниками: знання державних і народних символів, видатних людей, історичних подій, знання національних прав та обов'язків; емоційно-ціннісний критерій з показниками: цінує історію своєї сім'ї, пишається досягненнями країни, позитивно ставиться до традицій свого народу, державної мови; вчинково-поведінковий критерій з показниками: бере участь у народних святах, пізнаючи їх зміст, виражає патріотичні почуття через відтворення культурних надбань народу України (читання віршів, малювання символів, спів патріотичних пісень), дотримується моральних норм українського суспільства [7, 221].

С. Васильєва, В. Луценко, В. Маршицька, В. Рагозіна для визначення рівнів соціально-комунікативної компетентності дітей дошкільного віку виокремили такі критерії: *поведінковий*, показниками якого були: уміння дітей поводити себе в колективі, будувати безконфліктні взаємини, контролювати свої емоції та настрої; перевага гарного настрою, готовність до розв'язання проблемних ситуацій, а також адекватна самооцінка; позитивне сприймання себе й оточуючих, усвідомлення свого місця в соціумі; *пізнавально-інтелектуальний* критерій передбачав обізнаність щодо елементарних соціальних норм; вміння використовувати набуті знання в життєвих ситуаціях; здатності до аналізу ситуацій та багатоваріантного розв'язання проблемних завдань; рівні розвитку уяви та мислення, а також наявності елементарних психологічних та фізіологічних знань про себе; здатність визначати власні

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

позитивні та негативні риси; до показників комунікативного критерію віднесли: уміння вибирати адекватні способи спілкування з оточуючими, творчо використовувати мовленнєві кліше в різних ситуаціях буття; володіння соціально прийнятими способами вираження емоцій, а також наявність у словнику характерологічної лексики; вміння використовувати влучні образні вирази; показниками гумористичного критерію було: наявність почуття гумору, що виявлялося у здатності до розуміння смішного та спроможності створювати смішне [8, 122–123].

О. Станіченко у процесі дослідження виховання чуйності в дітей старшого дошкільного віку виокремила й схарактеризувала такі критерії вихованості означеної якості: когнітивно-знаннєвий, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-поведінковий [10, 131–132].

Т. Пономаренко, К. Побірайко було визначено критерії (когнітивний, діяльнісний, емоційний) та показники сформованості основ соціально-громадянської компетентності в дітей третього року життя, згідно з вимогами Державного стандарту дошкільної освіти в Україні та програми виховання і навчання дітей від 2 до 7 років “Дитина” [6, 177].

С. Тесленко визначила такі критерії національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: когнітивний, емоційно-почуттєвий, релаксійно-діяльнісний із відповідними показниками [11, 3].

С. Федорова, досліджуючи проблему формування соціально-громадянської компетентності в комунікативній діяльності дітей старшого дошкільного віку, відповідно до виокремлених компонентів означеної компетентності (емоційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний), визначила критерії її сформованості (емоційно-світоглядний, пізнавально-знаннєвий, поведінково-діяльнісний) з відповідними показниками [12, 116–118].

О. Косенчук вважає, що результатом сформованості соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку є: ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших; наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім’ї, родини, іншими людьми; вміння дотримуватися правил міжособистісної взаємодії з членами сім’ї, родини, іншими людьми в соціально-громадянському просторі; ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

Індикаторами сформованості соціально-громадянської компетентності науковиця виокремлює: емоційно-ціннісне ставлення; сформованість знань; навички [4, 142].

О. Байер рекомендує під час оцінювання сформованості соціально-громадянської компетентності

в дошкільників звертати увагу на такі її складники: знання про соціальне середовище (родину, знайомих, малознайомих і незнайомих людей, країну), ставлення до себе, взаємини з дітьми та дорослими, дотримання правил [1].

Отже, представлений аналіз досліджень формування соціально-громадянської компетентності чи її компонента, зокрема діагностичного інструментарію для її виявлення, дозволяє стверджувати, що основу для визначення критеріїв утворює триада: емоційно-ціннісне ставлення, знання й поведінка дитини.

Мета статті: презентувати критерії і показники для виявлення рівнів сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку потребує відповідної діагностики.

Важливими завданнями констатувального етапу експерименту є визначення критеріїв і показників сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Результати аналізу довідкових джерел дозволяють стверджувати про неоднозначне тлумачення поняття “критерій”. Так, в означеній літературі критерій визначено як:

- “підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось, мірило” [2, 588];

- “ознаки, за якими класифікуються, оцінюються за відповідним індикатором психологічні явища, дії або діяльність” [9, 158];

- “сукупність ознак, що дозволяють оцінити умови, процес і результат навчальної діяльності у відповідності до поставленої мети” [3, 434].

Отже, критерій будемо розуміти як сукупність ознак, що дозволяють оцінити досліджувану якість, у нашому випадку соціально-громадянську компетентність дітей старшого дошкільного віку.

Критерій характеризують показники, виступаючи мірою його вираження. У Великому тлумаченому словнику української мови показник визначено як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь, кількість чого-небудь; явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; кількісна характеристика виробу (процесу) [2, 1024]. Відтак, висновуємо, що показник є складником критерію, типовим і конкретним виявом сутності досліджуваних якостей чи явищ. Якість показника залежить від того, наскільки повно й об’єктивно він характеризує обраний критерій.

Обираючи критерії, ми дотримувалися низки вимог: кількість критеріїв і відповідних їм показників має бути достатньою для оцінки рівнів сфор-

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

мованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку; критерії мають уможливити об'єктивність оцінювання й охоплювати всі компоненти досліджуваної якості; формулюватися точно й лаконічно; мати достатню кількість адекватних показників; забезпечувати вимірюваність за допомогою коректно дібраних методик.

Беручи до уваги результати представленої аналізу наукових розвідок, та виокремлені нами компоненти соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку (емоційно-ціннісний, когнітивний, поведінковий), ми визначаємо такі критерії її сформованості: емоційно-ціннісний, пошуково-пізнавальний та діяльнісно-поведінковий з відповідними показниками.

Так, *емоційно-ціннісний критерій* дозволяє виявити ступінь сформованості інтересу дітей до загальнолюдських та громадянських цінностей, культури українського народу, художніх творів; *пошуково-пізнавальний критерій* характеризує ступінь оволодіння дитиною знаннями про себе, взаємини з членами сім'ї, родини, іншими людьми, художні твори соціально-громадянського змісту; *діяльнісно-поведінковий критерій* характеризує рівень умінь саморегуляції, ставлення до себе, соціальної взаємодії в різних видах діяльності і життєвих ситуаціях.

Виходячи з того, що показник є ступенем прояву критерію, за яким можна судити про його сформованість, ми виділяємо такі показники визначених нами критеріїв сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку:

емоційно-ціннісний:

- інтерес дитини до загальнолюдських (повага і любов до батьків, закладу дошкільної освіти, Батьківщини тощо), і громадянських (обов'язки перед іншими людьми, повага їх прав, честі, гідності) цінностей;

- повага до особистісних якостей людини (чесність, доброта, самостійність, відповідальність, працелюбство, людяність, справедливість тощо);

- інтерес до культури українського народу, мови, звичаїв, традицій;

- інтерес до творів художньої (дитячої) літератури;

- прояв позитивних емоцій у процесі посильної участі в соціальних подіях, читанні літературних творів.

пошуково-пізнавальний:

- знання про себе як члена мікросоціуму (сім'ї, родини, групи ЗДО), макросоціуму (села, міста, українського суспільства) та взаємини в цих групах;

- знання про державні та національні символи, звичаї, традиції сім'ї та українського народу;

- уявлення про необхідність дотримання правил поведінки в мікро- і макросоціумі;

- знання художніх творів про сім'ю, родину, Батьківщину, моральні якості (доброта, людяність, чесність, відданість, патріотизм, гідність), взаємини людей.

діяльнісно-поведінковий:

- уміння емоційної саморегуляції під час взаємодії з членами сім'ї, родини, однолітками в групі ЗДО, іншими людьми;

- уміння дотримуватись соціальних норм і правил поведінки у мікро- і макросоціумі (спілкування, поведінка в різних видах діяльності і життєвих ситуаціях),

- уміння брати посильну участь у соціальних подіях, що відбуваються в закладі дошкільної освіти, громаді, суспільстві;

- уміння використовувати зміст художніх творів у різних видах діяльності (ігровій, зображувальній, проєктній, трудовій), наслідувати позитивних героїв творів.

У сукупності критерії та показники дали можливість схарактеризувати рівні сформованості соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку (високий, достатній, низький).

Висновки. Отже, на основі аналізу низки наукових розвідок нами визначено емоційно-ціннісний, пошуково-пізнавальний, діяльнісно-поведінковий критерії з відповідними показниками для виявлення рівнів сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Використання цих критеріїв в освітньому процесі закладів дошкільної освіти дасть змогу підвищити ефективність формування означеної компетентності у вихованців. Подальші наукові розвідки стосуватимуться проведення діагностики сформованості означеної якості з допомогою коректно дібраних методик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байер О. Оцінюємо соціально-громадянську компетентність дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. Електронний журнал Цифрового видавництва Експертус. 2022. №11. С. 4–8. URL: <https://emeto.dyst.expertus.com.ua/10002102>

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь, 2005. 1728 с.

3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В.Г. Кремень; Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

4. Косенчук О.Г. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. Вип. 32. С. 138–155. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/259714/256193>

5. Пантюк Т., Дудник Н., Николин Д., Суховерський В., Кушнір В. Формування соціальних та громадян-

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ських компетентностей особистості в умовах сучасної освіти. *Молодь і ринок*. 2025. № 5–6 (237–238). С. 43–48.

6. Пономаренко Т.О., Побірайко К.С. Педагогічний супровід формування основ соціально-громадянської компетентності в дітей третього року життя. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 51. Том 2. С. 175–179.

7. Солонська А. Критерії, показники та рівні патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Вип. 34, том 5. 2020. С. 217–222.

8. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

9. Соціально педагогічний словник / за ред. В.В. Радула. Київ : “ЕксОб”, 2004. 304 с.

10. Станіченко О.Ф. Виховання чуйності у дітей дошкільного віку: дис. ... докт. філософії : 012 Дошкільна освіта. Полтава 2023. 419 с.

11. Тесленко С.О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Миколаїв, 2021. 254 с.

12. Федорова С.О. Формування соціально-громадянської компетентності в комунікативній діяльності дітей старшого дошкільного віку: дис. ... докт. філософії : 012 Дошкільна освіта. Київ, 2025. 330 с.

REFERENCES

1. Baiier, O. (2022). Otsiniuiemo sotsialno-hromadiansku kompetentnist doshkilnykiv [Assessing the socio-civic competence of preschool children]. *Preschool Teacher-Methodologist: Electronic Journal of the Digital Publishing House Expertus*. No. 11. pp. 4–8. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10002102> [in Ukrainian].

2. Busel, V.T. (Ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin, 1728 p. [in Ukrainian].

3. Kremen, V.H. (Ed.). (2008). Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]. Kyiv, 1040 p. [in Ukrainian].

4. Kosenchuk, O. H. (2022). Formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku [The formation of social and-civic competence in children of senior preschool age]. *Pedagogical Education: Theory*

and Practice. No. 32, pp. 138–155. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/259714/256193> [in Ukrainian].

5. Pantiuk, T., Dudnyk, N., Nykolyn, D., Sukhoverskyi, V. & Kushnir, V. (2025). Formuvannia sotsialnykh ta hromadianskykh kompetentnosti osobystosti v umovakh suchasnoi osvity [Formation of social and civic competences of an individual in the context of modern education]. *Youth & market*. No. 5–6 (237–238), pp. 43–48. [in Ukrainian].

6. Ponomarenko, T.O. & Pobiraiko, K.S. (2022). Pedahohichniy suprovitd formuvannia osnov sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti v ditei tretoho roku zhyttia [Pedagogical support for the formation of the fundamentals of social and civic competence for third-year-old children]. *Innovative Pedagogy*. No. 51(2), pp. 175–179. [in Ukrainian].

7. Solonska, A. (2020). Kryterii, pokaznyky ta rivni patriotychnoi vykhovanosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Criteria, indicators and levels of patriotic education of senior preschool children]. *Humanities Science Current Issues*. No. 34(5), pp. 217–222. [in Ukrainian].

8. Reipolska, O. (Ed.). (2018). Sotsializatsiia ditei starshoho doshkilnoho viku v umovakh DNZ [Socialization of senior preschool children in preschool institutions]. *Kropyvnytskyi, Imeks-LTD*, 280 p. [in Ukrainian].

9. Radul, V.V. (Ed.). (2004). Sotsialno pedahohichniy slovnyk [Socio-pedagogical dictionary]. Kyiv, EksOb, 304 p. [in Ukrainian].

10. Stanichenko, O.F. (2023). Vykhovannia chuynosti u ditei doshkilnoho viku [Preschool children’s sensitivity formation]. *PhD’s thesis*. Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University. Poltava, 419 p. [in Ukrainian].

11. Teslenko, S.O. (2021). Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhno-movlennievoi diialnosti [National-patriotic education of senior preschool children through artistic and speech activities]. *Candidate’s thesis*. Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University, Mykolaiv, 254 p. [in Ukrainian].

12. Fedorova, S.O. (2025). Formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti v komunikativnii diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Formation of social and civic competence in the communicative activity of children of senior preschool age]: *PhD’s thesis*, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 330 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.02.2026

Прийнято до друку: 20.03.2026

Опубліковано: 14.04.2026

“Історія – це дзеркало, в якому народ бачить себе”.

Іван Франко
видатний український поет

“Хто забуває свою історію, той втрачає своє коріння”.

Михайло Грушевський
український історик, громадський і політичний діяч

